

Iepazīstieties - mārītes un zeltactiņas kāpuri

Katru gadu mūsu dārzos rosās daudz dažādi kustonīši. Daudzus, protams, labi pazīstam, bet īpaši vaktējam dārza kaitniekus un, mācoties no pieredzes, jau apmēram zinām, kad parādīsies laputis, kad gaidīt kartupeļu lapgrauža vaboles, tripšus u.t.t. Bet nav retums, kad kādu sastopam rosoties pa mūsu dārzu, kas nav pazīstams, bet izskatās enerģisks un neglīts un kaut ko dara uz mūsu lolotajiem augiem. Mums šķiet, ka derīgos dārza kukaiņus pazīstam, bet pieredze rāda pretējo. Visi pazīstam mārītes un zeltactiņas. Mārītes ir īpaši labi pamanāmas, bet kā izskatās mārīšu un zeltactiņu kāpuri, kas ir vēl dūšīgāki un enerģiskāki laputu, tripšu, baltblusiņu ēdāji nekā paši pieaugušie īpatņi. Nav retums, kad Valsts augu aizsardzības dienesta speciālistiem prasa diagnosticēt mārītes vai zeltactiņas kāpurus ar jautājumu : kā ar šo kaitēkli cīnīties?

Lūdzu iepazīstieties:

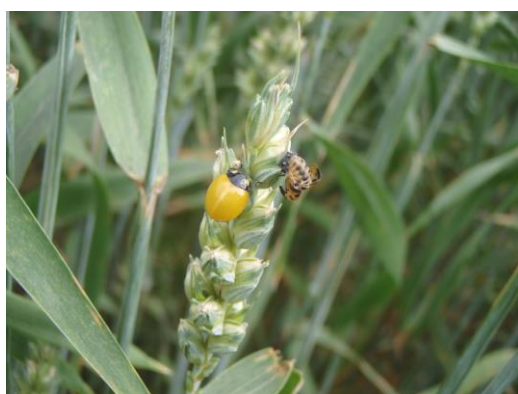
Septīnpunktu mārītes kāpuri. Foto: M.Bērziņa

Zeltactiņas kāpurs. Foto: <https://www.flickr.com/photos/pingyeh/9659250488>

Mārītes *Coccinellidae*

Apraksts. Mārītes segspārni parasti ir spilgtā krāsā – dzelteni vai sarkanbrūni ar melniem, apaļiem plankumiem vai arī melni ar sarkaniem plankumiem. Košā krāsa brīdina kukaiņēdājus putnus un ķirzakas par to, ka mārītes nav ēdamas (ir negaršīgas), jo kāju locītavu vietās tās patiešām izdala dzeltenu, smirdīgu šķidrums hemolimfu, kas satur hinenonu. Ar šīs vielas smaržu vien pietiek, lai putns pēc kukaiņa satveršanas to momentā nomestu. Lielākā daļa mārīšu ir entomofāgi – plēsēji, kas par barības bāzi izmanto citus kukaiņus. Gan vaboles, gan kāpuri pārtiek galvenokārt no laputīm. Vienīgā augēdāja ir biešu mārīte (*Subcoccinella vigintiquatuorpunctata*), kas bojā ne vien biešu, bet arī lucernas lapas. Latvijā konstatētas ~ 60 mārīšu sugas (pasaulē zināmas 4250 sugas). Lielākā pie mums sastopamā mārīte ir acainā mārīte (*Anatis ocellata*), bet visbiežāk sastopamas ir septiņpunktu mārīte (*Coccinella septempunctata*) un divpunktu mārīte (*Adalia bipunctata*). Septiņpunktu mārītes vabole ir 6 - 8 mm liela. Latvijā tā ir ļoti bieži sastopama. Mārītes dzīvo dārzos, laukos un mežmalās uz augiem, kurus apdzīvo to barības objekti – mazkustīgi kukaiņi. Visbiežāk tās ir laputis, kas dzīvo un barojas vienuviet uz kāda auga lielā vairumā. Pieaugušie īpatņi barojas ar daudzām laputu sugām (piemēram, ar *Acyrtosiphon*, *Aphis*, *Megoura*, *Microlophium*, *Schizaphis*), citu vaboļu kāpuriem (piemēram, ar *Oulema*); periodā no aprīļa līdz novembrim var baroties ar jāņogu, virzu, priežu, zeltgalvīšu, biškrēsliņu ziedputekšņiem. Pieauguši mārīte dēj dzeltenas olniņas nelielās grupiņās. No olas izšķiļas kāpurs, izgraužot caurumu olas apvalkā. Kāpuri ir enerģiski, līdz 10 mm gari, ar trim pāriem kāju, pelēcīgi vai violeti, ar kārpīņām un īpatnēju krāsu zīmējumu. Arī mārīšu kāpuri barojas ar laputīm. Kāpuri var baroties arī ar citu kukaiņu olām, arī ēst mazākus savas sugas kāpurus. Mārīšu kāpuri iekūņojas, pavadot tur laiku, līdz no kūniņām izkūņojas pieauguši kukaiņi. Mārītes pārziemo pieauguša kukaiņa stadijā uz augsnes kritušo lapu un nobiru slānī. Dzīves ilgums mārītēm ir viens vai divi gadi.

Mārītes barojas ar laputīm. Foto: M.Bērziņa

Mārītes kūniņas. Foto: M.Bērziņa

Mārīšu izmantošana bioloģiskajā kaitēkļu ierobežošanā. Vairākums mārīšu ir plēsēji, kuri iznīcina laputis, lapu blusniņas, tīklērces, bruņutu, tripšu, lapgraužu kāpurus, kā arī citus posmkājus un ir to skaita dabiskie regulatori. Arī to kāpuri ir plēsēji un barojas ar laputīm, un savas attīstības laikā apēd vairākus simtus laputu.

Avots: latvijas.daba.lv

Priedītis, A. Kultūraugu kaitēkļi. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996., 293 lpp.

https://lv.wikipedia.org/wiki/Latvij%C4%81_sastopamo_m%C4%81r%C4%AB%C5%A1u_sugu_araksts; http://www.videsgidi.lv/faili/Latvijas_nacionalie_simboli_back.pdf

Zeltactiņas *Chrysopa spp.*

Apraksts. Latvijā mežos un dārzos visplašāk izplatīta ir parastā zeltactiņa (*Chrysopa carnea*). Rudenī zeltactiņas dodas ziemot dažādās spraugās un bieži vien lielā skaitā salien vēsās, neapsildāmās telpās. Pieaugušās zeltactiņas samērā bieži var ieraudzīt uz logiem jau agrā pavasarī - martā. Zeltactiņas ir ļoti trausli kukaiņi. Tos var atpazīt pēc to lielajiem caurspīdīgajiem spārniem, kas pārklāti ar krustenisku dzīslojumu, kas izskatās pēc mežģīņraksta. To izplestie spārni sasniedz pat 6 cm, neskatoties uz to, ka ķermeņa izmērs garumā ir tikai 1,8 cm. Spārniem piemīt metālisks spīdums. Pieauguša īpatņa lidojums ir lēns - spārni, atstarojot saules gaismu, ir ar zaļu nokrāsu. Zeltactiņām ir vara krāsas acis un smalkas garas antenas. Ķermenis ir spilgti zaļā krāsā ar zaļganu - zaļganbrūnu nokrāsu.

Zeltactiņa. Foto: L.Būcēna

Zeltactiņa dēj olas lapas apakšpusē.

Foto: http://bunyipco.blogspot.com/2014_10_01_archive.html

Zeltactiņu olas ir ļoti viegli atpazīt no citu kukaiņu olām, jo tās karājas 8 mm garos caurspīdīgos diega pavedienos. Olām ir izstiepta elipsveida forma un tām ir zaļgana un dzeltenīgi zaļgana nokrāsa. Sugām šīs olas ir atšķirīgas, tās var būt lielākas vai mazākas, kā arī diegu pavedieni var būt garāki vai īsāki. Olas izdēj visdažādākajās vietās, taču pārsvarā tās tiek dētas uz augiem. Olas ir atrastas zem palodzes un pat mēteļa piedurknēs. Viena mātīte izdēj 100 - 200 olas. Zeltactiņu kāpurs pēc izšķilšanās ir 2 mm garš. Zeltactiņu kāpuram kā viena no tā dzimtas uzkrītošajām īpašībām tiek minēts pagarinātais apakšzoklis un augšzoklis. Tos satur kopā ieloks, kur iekšpusē atrodas mazs kanāls, ar kura palīdzību šķidrā barība tiek nogādāta rīklē. Krūškurvis un vēders sastāv no divām daļām, kas ir viegli saredzamas. Ķermeņa priekšējā daļa ir mazāka nekā aizmugurējā. Zeltactiņu kāpurus ir grūti atrast, tie slēpjas koku mizu spraugās, ziedkopās, tie var būt arī ietinušies puķu lapās. Visvairāk zeltactiņu kāpurus var atrast vietās, kur vairumā ir laputis. Vasarā zeltactiņas var atrast uz kokiem, krūmiem un zālaugiem.

Zeltactiņu izmantošana bioloģiskajā kaitēkļu ierobežošanā. Zeltactiņu kāpuri ir plēsīgi un pārtiek lielākoties no laputīm, bet barojas arī ar tripšiem, tīklērcēm, tauriņu un zāglapšņu olām un kāpuriem. Zeltactiņu kāpuri ir arī dabiskie kartupeļu lapgrauža ienaidnieki. Atkarībā no sugas un vides apstākļiem, viena zeltactiņas kāpurs savā mūžā apēd ap 150 indivīdiem. Citos gadījumos ir zināms, ka tās apēd ap 100 laputīm vienā nedēļā. Vairākās valstīs zeltactiņas tiek audzētas un izmantotas kā bioloģiskie augu kaitēkļu apkarotāji, kas veiksmīgi tiek galā ar ērcēm un kukaiņiem, kas kaitē lauksamniecības kultūraugiem.

Avots: latvijas.daba.lv, Priedītis, A. Kultūraugu kaitēkļi. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996., 293 lpp., <https://lv.wikipedia.org/wiki/Zeltacti%C5%86as>

Informāciju sagatavoja: Integrētās augu aizsardzības daļa

Papildus informācija:

Augu aizsardzības departaments

Integrētās augu aizsardzības daļa

Tālrunis: 67185478, 67550951